

DOCUMENTACIÓ PER A L'ESTUDI DEL MONESTIR
DE SANT PAU DEL CAMP, DURANT L'EDAT MITJANA,
ALS ARXIUS DE BARCELONA¹

JOSEFINA MUTGÉ I VIVES

És un fet ben conegut que els monestirs varen tenir un paper important durant l'Edat Mitjana; per això, un estudi aprofundit dels cenobis catalans pot ajudar-nos a comprendre molts dels aspectes dels segles medievals, especialment els socials, econòmics, jurídics, culturals etc.

Malgrat l'abundant i rica documentació que es conserva de molts dels monestirs de la Catalunya medieval, un bon nombre d'aquests encara no compten amb estudis monogràfics realitzats amb criteris metodològics moderns, perquè aquesta documentació roman inèdita pràcticament en la seva totalitat.²

1. Em plau de participar amb aquest treball al Volum d'Homenatge al Dr. Àngel Fàbrega i agraeixo que hagi estat invitada a col·laborar-hi.

2. Sortosament, alguns cenobis catalans sí que han estat rigorosament analitzats. A títol d'exemple, podem mencionar-ne: R. D'ABADAL I DE VINYALS, *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*, «Analecta Montserratensia», VIII (Barcelona, 1954-1955), pp. 125-339. Així mateix, el monestir de Santa Maria de Poblet ha estat objecte d'estudi per part de J. SANTACANA TORT, *El monasterio de Poblet (1151-1181)*, Barcelona, 1974, i per part d'Agustí ALTISENT, *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, 1974 i *La descentralización administrativa del Monasterio de Poblet en la Edad Media*, «Scriptorium Populeti», 12 (1985), a més d'altres articles. El P. Altisent actualment du a terme l'edició del *Diplomatari de Poblet*, del qual s'ha publicat ja el primer volum (*Diplomatari de Santa Maria de Poblet*. Vol. I,

El monestir benedictí de Sant Pau del Camp de Barcelona és un dels que encara no han estat estudiats. Sant Pau del Camp és un dels cenobis més antics de Barcelona, la fundació del qual es situa a la darrereria del segle IX. Constitueix una de les poques joies que es conserven del romànic barceloní, la qual cosa ha fet que, des del punt de vista artístic, s'hagi convertit en un focus d'atenció;³ però no es pot dir el mateix des del punt de vista històric,⁴ malgrat l'existència de documentació als arxius de Barcelona. No donarem aquí més notícies sobre Sant Pau —per bé que tenim intenció de fer-ho en el futur, utilitzant així els documents que, a poc a poc, hem anat reunint—,⁵ sinó que, de moment, seguint un dels temes proposats en aquest volum d'Homenatge al Dr. Fàbrega —el titulat «Arxius»—, intentarem només d'aproximar-nos i relacionar els fons inèdits que sobre Sant Pau del Camp es poden trobar als diferents arxius de Barcelona, durant el període comprès des de la seva segona fundació el 1117 fins a l'últim quart del segle XVI, quan es produí la unió de Sant Pau, amb totes les seves rendes, al monestir de Montserrat, l'any 1577.

anys 960-1177, Poblet-Barcelona, 1993). Un altre exemple el tenim en el recent llibre de Ll. TO FIGUERAS, *El monestir de Santa Maria de Cervià i la pagesia: una anàlisi local del canvi feudal*, Barcelona, 1991, i alguns altres.

3. Entre les obres modernes sobre Sant Pau del Camp, vegeu, per exemple, el llibre de J. VIGUÉ, *El monestir romànic de Sant Pau del Camp*, Barcelona, Artstudi, edicions, 1974. Una bibliografia completíssima sobre l'edifici és la que ha estat acuradament recollida al «Centre d'Art Romànic Català» (ARCAT), filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i que molt amablement ens ha facilitat el Prof. Dr. Joan-F. Cabestany, president dels Amics de l'Art Romànic.

4. Si exceptuem el capítol titulat *La història*, per A. PLADEVALL, que ocupa les pp. 17-64, dintre del llibre de J. VIGUÉ, citat a la nota anterior. I l'estudi de D. DALMASES, titulat *Bibliografia sobre Sant Pau del Camp de Barcelona. Aproximació a la seva fundació* [«Lambard». *Estudis d'Art Medieval*, V (Barcelona, 1989-1991) (1992), pp. 89-111], que aclareix la problemàtica relativa als orígens del monestir.

5. Fins al present hem dedicat a Sant Pau del Camp els següents treballs: *Notícies històriques sobre el monestir de Sant Pau del Camp de Barcelona (1117-1212)*, «Anales de la Universidad de Alicante», 9 (1992-93) (Homenaje a J.M. del Estal), pp. 101-117; *Documents sobre el monestir de Sant Pau del Camp de Barcelona (segles XIII-XIV)*, «Estudis Castellonencs», 6 (1994-1995) (Homenatge al Prof. Josep Trenchs i Odena), pp. 943-954; *El monestir benedictí de Sant Pau del Camp de Barcelona a la segona meitat del segle XV (edició d'un capbreu del 1461-1462)* «Miscel·lània de Textos Medievalls», 8 (1996), pp. 393-461.

Una primera classificació de la documentació de Sant Pau del Camp es pot establir de la següent manera:

1. Pergamins
2. Llibres o Manuals (capbreus, llevadors etc.).
3. Documentació de cancelleria reial (cartes reials, registres de cancelleria).

Si ens fixem en la naturalesa d'aquesta documentació, disposem de:

1. Documents privats. Ho són la majoria dels pergamins que es conserven i els capbreus.
2. Documents reials. Ho són les cartes reials i els documents dels registres de cancelleria

I. ARXIUS DE BARCELONA ON ES TROBA DOCUMENTACIÓ RELATIVA A SANT PAU DEL CAMP

1. *Arxiu de la Corona d'Aragó*⁶
 - A) Subsecció d'Ordes Religiosos
 - a) Pergamins

—Carpeta amb 84 documents en pergami, de caràcter privat, tots referents a Sant Pau del Camp, compresos entre els anys 1159 i 1338. Alguns són originals, d'altres són trasllats posteriors. Des del punt de vista jurídic, entre aquests documents trobem donacions, permutes, llegats testamentaris, institucions d'aniversaris, compres efectuades pel monestir, establiments emfitèutics i sotsestabliments i diversos actes jurídics, especialment compravendes efectuades pels senyors mitjans.

—Dintre de les Carpetes anomenades de «pergamins sense procedència», que es conserven a l'esmentat Arxiu de la Corona d'Aragó, n'hem localitzats 12 que es refereixen a Sant Pau del Camp. El més antic és del 1169 i el més modern, del 1278. Aquí també, llevat d'un parell de compravendes i d'un parell de donacions, la resta de pergamins són establiments de terres a canvi del pagament d'un cens.

6. Cf. F. UDINA MARTORELL, *Los fondos benedictinos custodiados en el Archivo de la Corona de Aragón*, «Analecta Montserratensia», VIII (Montserrat, 1954-1955), pp. 390-420, esp. p. 418.

b) Monacals-Hisenda

Hi trobem diversos capbreus i llevadors de Sant Pau del Camp. Els que correponen als segles medievals són els següents:

<i>Signatura</i>	<i>Denominació</i> ⁷	<i>Anys</i>
1494	«Cabreo de la abadía»	1573
1500	«Llevador del priorato»	1577
1501	«Cabreo del priorato»	1417
1502	«Cabreo de la abadía»	1531
1504	«Llevador de les rentas del priorato»	s. xvi
1505	«Cabreo»	1461-62 ⁸
1510	«Cabreo»	1501
1511	«Cabreo»	1390-1774
1514	«Tres cabreos de los años 1409,1416 i 1461» ⁹	s. xv

B) Secció de Cancelleria

a) Registres de cancelleria

b) Cartes reials

Espigolant entre els milers de registres que es conserven i les caixes de cartes reials, hom hi pot trobar documents referents a Sant Pau del Camp, expedits pels sobirans de la Corona d'Aragó. Dels que tenim recollits, de moment, els més antics corresponen al regnat de Jaume II i els més moderns, a la reina Maria, lloctinent d'Alfons el Magnànim. De segur que n'hi ha d'anteriors.

7. Aquesta denominació és la que consta a l'inventari de l'Arxiu.

8. Aquest capbreu ja ha estat editat per nosaltres a l'article titulat *El monestir benedictí de Sant Pau del Camp de Barcelona a la segona meitat del segle XV (edició d'un capbreu del 1461-1462)*, citat a la nota 5.

9. El capbreu del 1461 és una còpia posterior del que porta com a signatura el núm. 1505 i que, com indiquem a la nota anterior, ha estat editat. Una altra còpia d'aquest capbreu es conserva a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, dintre del protocol del notari Bartomeu Costa, major, i porta per títol: «Capbreu del priorat de Sant Pau del Camp». (Vegeu més endavant, nota 12).

C) Secció Diversos

a) Grup de Patrimonials

-Fons Muixiga-Ginebreda. Vol. 7: «Casa en la Orta Superior de Sant Pau del Camp, prop la muralla» (1567-1665).¹⁰

2. ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA

Examinant els protocols dels notaris, també s'hi pot localitzar algun capbreu del monestir de Sant Pau del Camp, la qual cosa no té res d'estrany si tenim en compte que les manifestacions efectuades pels emfiteutes es feien davant d'un notari públic.

La documentació de Sant Pau del Camp, conservada a l'Arxiu Notarial de Barcelona, la podem classificar per segles:

A) Segle XIV

<i>Notari</i>	<i>Denominació</i> ¹¹	<i>Dates</i>
Anònims	«Liber negotiorum» de Sant Pau del Camp. (En aquest cas, no es tracta d'un capbreu, sinó d'un llibre en què són recopilats assumptes diversos: donacions, compravendes, institucions d'aniversaris, etc.).	1364, març, 7- 1371, març, 8.

B) Segle XV

<i>Notari</i>	<i>Denominació</i>	<i>Dates</i>
Bartomeu Costa (major) (1438-1500)	«Capbreu del priorat de Sant Pau del Camp»	1461, nov. 5- 1462, març, 30 ¹²

10. Tot i que ja ultrapassa el que és pròpiament l'edat Mitjana, hom hi pot trobar referències anteriors. (Volem fer constar que l'existència d'aquest fons Muixiga-Ginebreda ens l'ha proporcionada el personal facultatiu de l'Arxiu).

11. La denominació del manual la donem en català o bé en llatí, tal com apareix a

C) Segle XVI

<i>Notari</i>	<i>Denominació</i>	<i>Dates</i>
Joan Fluvià 1462-1513	«Capbreu del priorat de Sant Pau del Camp de Barcelona»	1501 mg.10- 1513 oct. 3
Bernat Fluvià 1504-1533	«Capbreu del priorat de Sant Pau del Camp de Barcelona»	1513oct.25- 1533 mg.27
Pere Joan Garau 1545-1564	«Capbreu de las rentas de la Camarareria del monasterio de San Pablo del Campo de Barcelona»	1552-1560
Joan Sala 1568-1608	«Confessiones facientes pro monasterio Sancti Pauli de Campo Barchinone»	1575-1584
Anònims	«Capibrevium prepositione Sancti Pauli de Campo Barchinone»	1598 set.7- 1602 abr. 1

3. *Arxiu Diocesà de Barcelona*

Pel que hem pogut observar, a l'Arxiu Diocesà no es conserva cap llibre ni cap manual que es refereixi, en la seva totalitat, al monestir de Sant Pau del Camp durant els segles medievals, però sí que hom hi pot trobar valuoses referències examinant les sèries que hi són custodiades:

A) Registres Comuns («Registra Communia»)

Com a exemple, podem dir que als anomenats registres comuns apareixen notícies del tarannà que segueix:

l'Índice cronológico alfabético del Archivo General de Protocolos de Barcelona. Sección Histórica, per J.M. MADURELL MARIMON, 3 vols. Barcelona, 1944-1959.

12. Aquest capbreu és una còpia posterior del que hi ha a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Monacals, Hisenda, núm 1505).

<i>Any</i>	<i>Referència</i> ¹³	<i>Localització</i>
1334	«Monitori a instància del prior de Sant Pau a Bernat Lonch, de Sant Andreu de Palomar, per a que prestàs homenatge a dit prior de qui era home propi e pagàs la firma de esponsalici».	Registres Comuns, (1334-36), fol. 8.
1334	«Per imputar-se un crim a un monjo de Sant Pau del Camp, exortatòria al prior per a que inquirís de dit crim i, si era així, lo castigàs».	Registres Comuns (1334-36), fol. 47.
1364	«Monitorium contra priorem et monachos ac alios clericos monasterii Sancti Pauli de Campo Barchinone ut, infra triduum, desisterent a communicacione et participacione cum abbatisa et quibusdam monialibus monasterii Sancti Petri Puellarum ibi expressarum, quia per aliquos excessus fuerant excommunicati et sub interdicti suppositis, citando eos».	Registres Comuns (5-7-1364 a 17-9-1365), fol. 43.
1399	«Convocatòria del Senyor bisbe a l'abat de Sant Cugat i als priors de Santa Anna, Sant Pau, Santa Eulàlia del Camp i Sant Joan, per a tractar en l'Aula Capitular de negocis pertanyents al clero»	Registres Comuns (16-10-1399 a 23-nov.-1401), fol. 3.

B) Sèrie de llibres de Visites Pastorals, corresponents als segles XIV, XV i XVI. Del segle XIV, se'n conserven dotze registres; del XV, setze i del XVI, trenta. Entre aquestes visites, hi ha constància de les efectuades al monestir de Sant Pau pels prelats de la diòcesi de Barcelona. Les més nombroses foren realitzades pel bisbe Ponç de Gualba, que pontificà des del 1303 al 1330.¹⁴

13. Donem la referència en llatí o bé en català, tal com consta als Índexs d'aquesta sèrie.

14. Cf. J.M. MARTÍ BONET-L. NIQUI I PUIGVERT, *Dietari de les Visites Pastorals del bisbe de Barcelona Ponç de Gualba (a. 1303-1330)*, Barcelona, 1994. La sèrie de Visites Pastorals va ser utilitzada per Josep BAUCCELLS I REIG, al seu acurat i complet treball sobre *Els monestirs del bisbat de Barcelona durant el pontificat de Ponç de*

C) Processos. Els corresponents als segles XIV i XV, que són els que ens interessin ara perquè pertanyen a l'època medieval, han estat publicats en regesta per J.M. Martí Bonet, L. Niqui Puigvert i F. Miquel Mascort i J. Codina Vilà.¹⁵ Entre el gran nombre de processos regestats de l'època indicada, només hem vist una única referència a Sant Pau del Camp.

<i>Any</i>	<i>Referència</i>	<i>Localització</i>
1417	«Prior de Sant Pau del Camp contra Agustí Pedrós. Concepte: venda de terra».	J.M. MARTÍ BONET, et alii, <i>Processos</i> , p. 213.

4. Arxiu de la Catedral de Barcelona

A l'Arxiu de la Catedral de Barcelona no hi ha tampoc cap manual expressament dedicat al monestir de Sant Pau del Camp, bé que, entre els pergamins o en els quatre volums dels «Libri Antiquitatum Sedis Barchinone» (el Cartoral de la Seu), s'hi troben algunes referències al cenobi benedictí, relatives a afrontacions de propietats, deixes testamentàries, etc.¹⁶

Tot això pel que fa a les fonts inèdites.

Gualba (1303-1334), «II Col·loqui d'Història del Monaquisme Català, Sant Joan de les Abadesses 1970", I, Abadia de Poblet, 1972, pp. 65-197. Les pp. 103-106 corresponen al monestir de Sant Pau del Camp.

15. *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, vol. I, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Arxiu Diocesà de Barcelona, 1984.

16. Vegeu-ne, per exemple, les referències que Josep BAUCELLS I REIG treu de l'Arxiu de la Catedral, a les pàgines que dedica al monestir de Sant Pau del Camp dins el seu article sobre *Els monestirs del bisbat de Barcelona durant el pontificat de Ponç de Gualba (1303-1334)*, citat a la nota 14. Cal esmentar, per la utilitat que pot tenir en aquest punt, la publicació per A. FÀBREGA I GRAU del *Diplomatari de la Catedral de Barcelona. Documents dels anys 844-1260*. Volum I. Documents dels anys 844-1000, Barcelona, 1995. Cf. també J. MAS, *Notes històriques del bisbat de Barcelona. Rúbrica dels «Libri Antiquitatum» de la Seu de Barcelona*, 13 vols., Barcelona, 1907-1921.

Quant a les fonts publicades, cal tenir molt en compte les notícies que entorn de Sant Pau del Camp apareixen als següents cartularis o col·leccions documentals editades:

1. *Cartulario de «Sant Cugat» del Vallès*. Ed. J. RIUS SERRA, 3 vols., Barcelona, CSIC, 1945-1947. Hi ha un volum IV d' *Índices*, Madrid, Ministerio de Cultura, 1981. Recordem que Sant Pau depengué en certs moments de l'abat de Sant Cugat.

2. *Diplomatari de Santa Maria de Poblet*. Vol. I. Anys 960-1177. Edició a cura d'Agustí ALTISENT, Abadia de Poblet-Barcelona, Dept. de Cultura, Generalitat de Catalunya, 1993, mencionat a la nota 2.

3. Àngel FÀBREGA I GRAU, *Diplomatari de la Catedral de Barcelona. Documents dels anys 844-1260*. Vol. I, Documents dels anys 844-1000, Barcelona, 1995, ja mencionat a la nota 13.

3. *El «Llibre Blanch» de Santes Creus (Cartulario del siglo XII)*, Ed. F. UDINA MARTORELL, Barcelona, CSIC, 1947.

4. A.M. TOBELLA, *La Congregació Claustral Tarraconense i les diverses recapitulacions de les seves constitucions provincials*, «Catalonia Monastica», II (Montserrat, 1929), pp. 113-251.

5. A.M. TOBELLA i A. MUNDÓ, *Documents del primer segle de la Congregació Claustral Tarraconense*, «Analecta Montserratensia», X-II (Montserrat, 1964), pp. 399-455.

II. APROFITAMENT DE LES FONTS INÈDITES

Ja hem dit en començar aquest treball que un estudi monogràfic aprofundit dels cenobis catalans a través de la documentació inèdita i de les fonts publicades ens pot ajudar a comprendre més el món medieval en els seus aspectes religiosos, socials, econòmics, culturals i fins i tot polítics. Però cal utilitzar els millors mètodes històrics de treball per a treure el màxim de profit de les fonts. I, en aquest punt, convé tenir molt present el treball del Dr. Manuel Riu —redactat ja fa uns quants anys, però totalment vigent—, titulat *Esquema metodològic per a l'estudi d'un monestir*.¹⁷

17. «I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català. Santes Creus, 1966", Santes Creus, 1967, pp. 309-323.

Així, doncs, per a traçar la història del monestir de Sant Pau del Camp, des de la seva institució als inicis de l'Edat Mitjana fins cap a mitjan segle XVI, sota la perspectiva —diguem-ne— material, disposem de la informació que ens proporcionen els pergamins i els cartorals, sobretot per als segles XI a XIII. Aquest tipus de documentació, que consisteix, fonamentalment, en donacions, compravendes, permutes, establiments emfitèutics, testaments, etc., ens permet d'estudiar el progressiu creixement del monestir, pel que fa referència als següents aspectes:

1. Aspectes econòmics, com:

a) la formació del domini territorial i la progressiva ampliació de la dotació inicial del monestir, mitjançant les donacions, compres, permutes etc.

b) la naturalesa dels béns que constituïen aquest domini territorial, és a dir, si es tractava de possessions rurals o bé urbanes. En cas de ser possessions rurals, si eren concentrades o esparses. Tant en l'un cas com en l'altre, caldrà localitzar-les, sempre que això sigui possible.

c) el sistema d'explotació agrària i el règim de propietat del sòl, la qual cosa portarà com a conseqüència un coneixement més acurat de l'emfiteusi, una institució que va arrelar molt a la Barcelona d'aquells segles, que per al món rural implicà un millorament de les finques i que, quant als patrimonis urbans, va fomentar la propietat i el creixement de les poblacions.¹⁸

d) la història agrària, ja que aquests documents sempre indiquen els productes que es conreaven als predis rústics.

2. Aspectes jurídics. És a dir, les modalitats jurídiques que varen permetre la constitució del domini territorial de Sant Pau del Camp: donacions, compravendes, permutes, pignoracions, testaments etc.

3. Aspectes urbanístics. Tenint en compte que la major part dels béns urbans que posseïa el monestir de Sant Pau del Camp es trobaven

18. F. CARRERAS Y CANDI, *Notes sobre los orígenes de la enfiteusis en lo territorio de Barcelona*, «Revista Jurídica de Catalunya», XV (Barcelona, 1909), pp. 194-212, 241-244, 289-302, 504-508; XVI (Barcelona, 1910), pp. 26-34, 64-85, 122-133, 145-153.

ubicats a la ciutat de Barcelona, la descripció d'aquests béns i de les seves afrontacions ens donarà interessants notícies referents a antics carrers i places —alguns dels quals encara avui dia es conserven, mentre que d'altres ja han desaparegut— com també de l'estructura dels habitatges i dels obradors on es practicaven els oficis propis de la Barcelona medieval: argenters, batifillers, terrissaires, sargidors, drapers, flassaders, brocaters, paraires, assaonadors, corretgers, sabaters, fusters, molers, etc. etc.

A partir de mitjan segle XIV, quan ja no disposem de més pergamins referents a Sant Pau del Camp per a seguir estudiant els aspectes mencionats, haurem de recórrer als manuals, és a dir, als capbreus i als llevadors, els més antics dels quals daten de l'últim quart del segle XIV. Els capbreus eren uns manuals on s'anotaven els reconeixements que els emfiteutes feien als senyors eminents com a prova de la subsistència dels drets dominicals. Aquests reconeixements es feien davant d'un notari públic i de testimonis. Es tractava, doncs, d'escriptures públiques. En tot capbreu, hi constava: el nom de l'emfiteuta i la seva condició, ofici etc.; el senyor eminent; els béns immobles objecte de la capbreuació, tot indicant-ne la situació, superfície, afrontacions; els drets dominicals, és a dir, els censos a pagar, bé fos en moneda bé en espècie, la data de pagament i els altres drets senyorials, com lluïsmes etc. També es solia manifestar la manera com l'emfiteuta havia obtingut la tinença que capbreuava (adquisició, herència etc.).

Aquesta informació continguda dins els capbreus fa que aquests esdevinguin una font de primordial importància per a estudiar els aspectes històrics, econòmics, socials, demogràfics i onomàstics del monestir de Sant Pau del Camp durant els darrers segles de l'Edat Mitjana,¹⁹ és a dir, el domini territorial, les rendes percebudes pel cenobi, els conreus i —com ja hem esmentat anteriorment— el règim de la propietat a la Barcelona medieval; perquè els capbreus reflecteixen la cadena d'establiments i sotsestabliments que es produïa i la possibilitat que tenien els senyors mitjans d'enriquir-se practicant

19. Vegeu M. Riu, *Els capbreus. font important per a la història socio-econòmica dels senyorius laics i eclesiàstics: dos exemples catalans del segle XVII, referents al monestir cistercenc de Santa Maria de Montbenet (Berga)*, «Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos», V (Miscelánea en honor de Josep Mª Madurell y Marimon), Barcelona, 1977, pp. 103-128.

l'especulació entre el domini útil i el directe, pel fet que els sotsestabilidors cobraven uns censos més elevats que els que ells pagaven a l'establient immediat.

Els llevadors eren uns llibres o registres on es consignaven els comptes d'ingressos i despeses del monestir; per consegüent, són de gran utilitat per a fer un estudi de l'economia monàstica.

Si les fonts que hem mencionat fins ara ens il·lustren del creixement i desenvolupament material del monestir, les fonts que comentarem a continuació ens informaran sobre qüestions de la vida quotidiana i de l'activitat desenvolupada pels monjos: així, veiem que a través de les Visites Pastorals obtindrem valuoses notícies relacionades amb el comportament dels monjos i amb altres esdeveniments importants per a la comunitat benedictina. Igualment, ens informaran sobre aspectes litúrgics perquè, a la relació de les visites que els bisbes de Barcelona efectuaven al monestir, hi eren descrits tots els objectes de culte, llibres, ornaments, relíquies, etc., que hi havia a l'església i a la sagristia de Sant Pau del Camp, com també els beneficis, fundacions, causes pies etc. Així mateix, s'hi relatava tot el que feia la comitiva episcopal que practicava la visita.

La Sèrie de Processos,²⁰ un fons de gran riquesa igualment de l'Arxiu Diocesà, ens proporcionarà notícies referents a plets de beneficis o de capellanies; també n'hi ha de bruixeria, usura, sacrilegis etc. Malauradament, com ja hem dit abans, molt pocs processos es refereixen a Sant Pau del Camp, almenys en els segles que ens ocupen.

Per altra banda, podem dir que són de gran varietat les dades que ens forneix la cancelleria reial. Allí apareixen referències sobre la munió de litigis i plets sostinguts pels priors per tal de defensar els seus dominis, litigis en els quals es produïa la intervenció reial. Així, per exemple, a la tardor de 1299, Jaume II va haver de designar un jurisperit a fi que resolués amb justícia el plet que s'havia produït entre el prior de Sant Pau i un tal Bernat Sabater, canviador de Barcelona, perquè aquest darrer tenia tancat un carrer pel qual els monjos solien passar per anar a Montjuïc.²¹ A la documentació reial, també s'hi posa de manifest la relació entre el cenobi i la Corona. S'hi troben concessions de privilegis reials, cartes de protecció com la que Alfons

20. Aquesta Sèrie compta amb un Catàleg (Vegeu, més amunt, nota 15).

21. ACA, C, reg. 114, fol. 2 r. (1299, octubre, 15).

el Benigne va atorgar al monestir, el 19 de gener de 1328,²² com a conseqüència de la violenta agressió que va sofrir el cenobi l'estiu de l'any 1328 per part d'un grup de bandits de Barcelona, fet que, naturalment, va requerir la immediata intervenció de la Corona per a ordenar el càstig dels culpables.²³ També consten guiatges concedits pels reis catalano-aragonesos a determinats monjos, com el que obtingué Pere Ferran, el qual, per manament de la Seu Apostòlica, havia de viatjar arreu de la Corona d'Aragó a fi de visitar els convents de l'Orde.²⁴ Hi ha documents curiosos, com un del 8 de desembre de 1310, segons el qual Jaume II va haver de defensar el prior de Sant Pau contra uns jueus de Barcelona que anaven a llençar les seves deixalles a un alou que el cenobi tenia molt a prop del mur vell de la ciutat i, per tant, molt a prop del monestir etc. Però, de la mateixa manera que els reis ajudaven i protegien el monestir, com a contrapartida també li demanaven el seu ajut. Així, per exemple, el 31 de març de 1386, Pere el Cerimoniós demanava al prior de Sant Pau que volgués contribuir a les grans despeses que suposaria la celebració d'un jubileu i de solemnes festes en acció de gràcies a Déu per haver-li concedit de regnar victoriosament durant cinquanta anys.²⁵ Igualment, a la cancelleria reial, hi tenen ressò afers relatius a la jurisdicció reial o eclesiàstica, al pagament de determinats tributs com la cena²⁶ —o bé l'exempció d'aquesta—²⁷ o qüestions sobre el bovatge.²⁸ També arriben fins a nosaltres notícies diverses de monjos concrets, com aquell Ramon de Bosc a qui uns ciutadans de Barcelona devien 20 lliures per un rossí que els havia venut i que es negaven a pagar-li;²⁹ o d'aquell altre, anomenat Pere de Comarenalla, el qual, per disposició reial del 19 d'agost de 1327, no podia ser perjudicat per ningú en la percepció dels

22. ACA, C, reg. 473, fol. 100 v.

23. ACA, C, reg. 431, fol. 145 v.

24. ACA, C, reg. 148, fol. 67 v.

25. ACA, C, reg. 1476, fols. 49 v.-50 r.

26. ACA, C, reg. 324, fols. 77 r., 79 r., 168 r., 170 r., 282 r. etc.

27. El 1294, Jaume II eximí el monestir del pagament del tribut de la cena per la quadra de Cantallops, que el cenobi de Sant Pau posseïa a Avinyonet del Penedès (ACA, C, reg. 100, fols. 233 v.-i 286 v.). Hi ha molta documentació, sobre la devolució al prior dels sous que ja havia pagat per la cena, al reg. 332).

28. Sant Pau fou eximit per Alfons el Benigne del pagament del bovatge per la «Casa d'Espiells», situada al Vallès, el 12 d'abril de 1328 (ACA, C, reg. 552, fol. 23 r.).

29. ACA, C, reg. 178, fol. 280 r. (1323, febrer, 13).

censos que li corresponien pel benefici que tenia a la capella de Sant Fruitós de Montjuïc.³⁰

Per conèixer l'organització interna del monestir, disposem dels capítols generals de la Congregació Claustral Tarraconense,³¹ que agrupava la majoria dels monestirs benedictins i de la qual el priorat de Sant Pau començà a formar part des del 1229.³²

Però, a més, tota la documentació inèdita que hem mencionat, també ens pot aportar més dades sobre l'organització interna del monestir, perquè als pergamins sempre són signats no tan sols pel prior, sinó també per altres monjos de la comunitat, i perquè als capbreus, en virtut del domini eminent, el prior o algun altre monjo de la comunitat signaven els instruments notariais mitjançant els quals els emfiteutes al·legaven el domini útil. Gràcies a aquestes signatures, tenim constància dels diferents priors i també d'altres càrrecs de la comunitat com sots-priors, infermers, cambres, sagristans etc. En moltes ocasions, pel fet d'estar vacant el càrrec de prior, veiem actuar el seu procurador. Aquesta documentació també ens diu alguna cosa sobre la influència espiritual del monestir i de la seva decadència els darrers segles medievals. Per exemple, gràcies a un capbreu dels anys 1461-1462 sabem que, en aquest període de temps, al capdavant de la comunitat de Sant Pau del Camp hi havia un abat comendatari, que pertanyia a l'Orde de Predicadors, el qual, per designació papal, tenia l'encàrrec de controlar les rendes del monestir.³³

III. ARXIUS DE FORA LA CIUTAT DE BARCELONA

Abans de finalitzar, volem afegir-hi que, entre els Arxius situats fora la ciutat de Barcelona en els quals també es poden trobar referències documentals a Sant Pau del Camp, hem de citar el Fons

30. ACA, C, reg. 191, fol. 50 v.

31. Vegeu, sobre aquesta Congregació, els treballs d'A.M. Tobella i de'A.M. Tobella-A. Mundó, citats més amunt.

32. Des de llavors, la major part dels capítols generals de la congregació es celebraren a Sant Pau del Camp, la qual cosa donà un especial relleu al cenobi.

33. Cf. J. MUTGÉ, *El monestir benedictí de Sant Pau del Camp de Barcelona a la segona meitat del segle XV (Edició d'un capbreu del 1461-1462, citat a la nota 5, pp. 393-461.*

Mercader, de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat. Aquest fons ha estat regestat pels germans Joan i Josep Fernández Trabal al llibre titulat *Inventari dels pergamins del Fons Mercader Bell-lloc*. Examinant aquestes regestes, veiem que s'hi troben butlles papals, diversos documents que demostren la relació entre la família dels Bell-lloc i Sant Pau del Camp,³⁴ i moltes donacions efectuades pels habitants del Vallès al priorat de Sant Pau.

Així mateix, a l'Arxiu Vaticà, també hi ha documentació sobre Sant Pau del Camp consistent en butlles pontifícies, pagament de les taxes del delme a la Santa Seu, designacions de priors, etc.

En canvi, per bé que ho hem consultat, no sembla que hi hagi res de Sant Pau del Camp a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid.

34. Recordem que els esposos Geribert i Rotlendis, als quals es deu la dotació inicial per a la segona fundació del monestir de Sant Pau, l'any 1117, foren el tronc originari o una de les primeres anelles conegudes de la família Bell-lloc, que tenia el seu castell a Bell-lloc, dintre del municipi actual de la Roca del Vallès (Cf. J. MUTGÉ, *Notícies històriques sobre el monestir de Sant Pau del Camp de Barcelona (1117-1212)*, citat, pp. 104 i nota 29).

